

สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ในพระพุทธศาสนา
ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย*

LEGAL STATUS OF BUDDHIST ADMINISTRATORS: CASE STUDY OF
BUDDHIST ADMINISTRATORS IN THAILAND

ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ

Prasert Limprasert

วรพจน์ ถนอมกุล

Worapote Thanomkul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: jadekamolgroup@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนา ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย 2) วิเคราะห์วิวัฒนาการทางด้านปฏิบัติและทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย และ 3) เสนอแนวทางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) พระภิกษุสงฆ์ 2) ข้าราชการ 3) นักกฎหมาย และ 4) นักศึกษาและประชาชนทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 100 รูป/คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมาย ได้แก่ 1.1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 1.2) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 1.3) พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2545 1.4) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพ.ศ. 2547 และ 1.5) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 2. วิวัฒนาการด้านปฏิบัติและด้านกฎหมายคือ หลักเกณฑ์สถานภาพในทางกฎหมายของพระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมาย โดยครอบคลุมทุกส่วนในเขตปกครองของตนหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง เนื่องจากได้มีการมอบหมายเทียบกับข้าราชการฝ่ายราชอาณาจักร และ 3.

* Received 10 April 2022; Revised 3 May 2022; Accepted 19 May 2022

อุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่คือ ขาดความเข้าใจในหลักการและกฎระเบียบกฎหมาย และ บทบัญญัติไม่มีความชัดเจน ข้อเสนอแนะคือ ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37-39 และ 54 โดยเพิ่มสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการมีความ ชัดเจนและแนวทางปฏิบัติไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง

คำสำคัญ: สถานภาพทางกฎหมาย, พระสังฆาธิการ, พระพุทธศาสนา, ประเทศไทย

Abstract

The objective of this article were to: 1) study concept of legal theory from case study of Sangkhatikan (Buddhist administrators) in Buddhism Thailand, 2) analyze the evolution of practice and legal about Sangkhatikan admin and 3) suggest guidelines in respect to obstacles by the performance of Sangkhatikan official. This was a qualitative research that studies data from documents, in-depth interviews, and group discussions by selected specific sample of the key informants such as 1) monk 2) official 3) lawyer and 4) student and general public of total 100 monks/persons by analyzed content data and summarized overall. The research was found that: 1. New concept of legal theory such as 1.1) the Sangha Act. 2205 B.E 1.2) the Sangha Act. (No.2) 2535 B.E 1.3) Royal Decree 2545 B.E and 1.5) the Sangha Act. (No.3) 2560 B.E 2. The evolution of practice and legal were criteria for legal status of Sangkhatikan legal authority with the provisions of the legal by covering all parts in their own jurisdiction or in the temple, chief monk of an administrative division deputy, abbot deputy and abbot assistant who full authority according to position because it has been assigned compared to the Kingdom's officials and 3. Obstacles to the practical function should improve the Sangha Act. 2505 B.E Section 37-39 and 57 by adding clear legal status of Sangkhatikan and practice guidelines were not contrary to the laws of the country.

Keywords: Legal Status, Sangkhatikan, Buddhism, Thailand

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันนั้นกฎหมายมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคนในการดำรงชีวิต กฎและกติกาทางสังคมที่เกิดขึ้น จากการบัญญัติไว้เป็นตัวบทกฎหมายนั้นได้วางกรอบไว้เพื่อให้ สังคมดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย หากแม้มีผู้ใดได้กล่าวอ้างว่าไม่รู้กฎหมายจึงไม่มี ความผิด การกล่าวอ้างเช่นนั้นเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบในทางกฎหมายคงไม่อาจกระทำได้ (เพิ่ม

ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำรงชีวิตและกิจของสงฆ์ที่มีเรื่องของกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น แต่เมื่อพระสงฆ์ขาดความรู้ ความเข้าใจหรือมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระหรือวิธีปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดการกระทำผิดต่อกฎหมายขึ้นโดยพระสงฆ์และหลายกรณีนั้นเป็นการกระทำผิดโดยมิได้เจตนาเนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงสถานะอำนาจหน้าที่ ความสามารถของพระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการว่าสามารถกระทำการบางอย่างได้หรือกระทำมิได้ อันมีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ในด้านกฎหมาย โดยที่ไม่สามารถยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือกล่าวอ้างได้ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าเมื่อมีการประกาศบังคับใช้กฎหมายโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว กฎหมายถูกปิดปากจะอ้างว่าไม่รู้กฎหมายมิได้ อันเป็นการส่งผลเสียและก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก (พีระพงษ์ มีพงษ์ธรรม, 2559) จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงของระบบข้อมูลข่าวสารแบบเครือข่าย รวมถึงพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและการเคารพในสิทธิมนุษยชนทุกสังคมในโลก ประเทศไทยกำลังเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเมืองที่มีจุดเปลี่ยนแปลง การรัฐประหาร รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจในต่างประเทศอันส่งผลกระทบต่อประเทศไทย สภาวการณ์เหล่านี้มีผลกระทบต่อ

โดยตรงต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยเฉพาะคณะสงฆ์ไทยในฐานะหนึ่งในสถาบันหลักของประเทศ ดังนั้น เมื่อพูดถึงสังคมสงฆ์และการปกครองแล้วจึงต้องดูที่พระวินัยเป็นหลัก เพราะพระวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและระบบการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและพัฒนาบุคลากรในสังคมสงฆ์ทุกคนจะรู้หน้าที่ของตนเองทั้งอำนาจขอบเขตของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งพระวินัยจะเป็นหลักในการปฏิบัติและเป็นแกนกลางคอยยึดเหนี่ยวสังคมสงฆ์ให้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้หลักการเดียวกันเพราะพระวินัยนั้นเป็นการจัดสรรโอกาสให้ชีวิตและสังคมมีระเบียบและมีโอกาสเกิดขึ้นทำให้อะไร ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วดำเนินชีวิตได้สะดวก ถ้าชีวิตและสังคมไม่มีระเบียบไม่เป็นระบบก็จะสูญเสียโอกาสในการดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมสังคมให้เป็นไปด้วยดีลักษณะสังคมสงฆ์ในครั้งสมัยพุทธกาลจึงแตกต่างจากสังคมโดยทั่วไป (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) ดังนั้น พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทและหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบต่อไป (กองศาสนศึกษา กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

พระสังฆาธิการเป็นการรวมตำแหน่งพระภิกษุ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ.2506 จนถึงปัจจุบันโดยมีกฎหมายตราฉบับที่ 5 (พ.ศ.2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการกำหนดนามเป็นครั้งแรกโดยเปลี่ยนคำว่าพระคณาธิการมาเป็นพระสังฆาธิการ ให้สอดคล้องกับการดำเนินกิจการคณะสงฆ์รวมคำว่า “พระสังฆ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่าหมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นตั้งแต่เจ้าอาวาสจนถึงเจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ จึงถูกท้าทายและถามหาจากสังคมเพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่พึ่ง พระสังฆาธิการจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้รู้เท่าทันยุคสมัยและแสดงจุดยืนของพุทธศาสนาเถรวาทอย่างมั่นคง และยังเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจรรโลงและพัฒนาพระพุทธศาสนาได้ ดังนั้น พระสังฆาธิการเป็นหลักสำคัญเนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่ศรัทธาของประชาชนและมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วย (พระครูสุชาตวิฑูฒิกิจ (เฉลิมชัย อภิชาโต), 2556) จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โครงสร้างการบริหารและการจัดรูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์ไทย ดังนั้น การที่พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีอำนาจหน้าที่ในการขับเคลื่อนองค์กรสงฆ์ที่สำคัญนั้นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการนั้นจำเป็นต้องได้รับการคัดกรองอย่างดีว่าเป็นผู้ที่มีศีลจรรยาวัตรทั้งปวงพร้อมทั้งมีความรู้ความสามารถในการปกครองบริหารกิจการพระพุทธศาสนาและต้องตรวจสอบประวัติอย่างแน่ชัดว่าไม่เคยกระทำความผิดตามกฎหมายและต้องโทษหนักคดีเพื่อตรวจสอบความ

ถูกต้องหรือเพื่อความเข้าใจของผู้ที่ภายใต้การปกครอง เมื่อพระสังฆาธิการเป็นบุคคลผู้ที่มีอำนาจหรือหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย จึงต้องยึดหลักการปกครองที่เป็นธรรมตามหลักแห่งกฎหมายมหาชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กร ให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว พร้อมทั้งบริหารกิจการพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อความตั้งมั่นอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนได้มีพัฒนาการการปกครองและการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีงามและมีประโยชน์โดยตรงต่อการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย (พระมหาเนติภิตต์ รุ่งกุลและคณะ, 2563) ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีการสนับสนุนส่งเสริมให้พระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการได้ศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ เพื่อให้รู้เท่าทันทั้งทางโลกและทางธรรมที่ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกอยู่แล้ว แม้ว่าจะมิได้นำมาประกอบอาชีพแต่ก็ช่วยให้การปฏิบัติตนของพระสงฆ์หรือพระสังฆาธิการนั้นเป็นไปด้วยความถูกต้องตามหลักกฎหมาย และสามารถเทศนาสั่งสอนผู้ที่มาฟังธรรมด้วยความรู้ ความเข้าใจที่ลุ่มลึก มีความเป็นเหตุเป็นผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีการเปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชานิติศาสตร์ ซึ่งมีพระสงฆ์และพระสังฆาธิการมาศึกษาจำนวนมาก เป็นการเปิดโอกาสและสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายให้แก่พระสงฆ์อย่างแท้จริง จากสถานการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางให้พระสังฆาธิการมีศีลาจริยวัตรที่งดงาม มีความรู้ความสามารถในการปกครองบริหารกิจการพระพุทธศาสนา และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์วิวัฒนาการทางด้านปฏิบัติและทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย
3. เพื่อเสนอแนวทางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม คัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นตัวแทนของพระภิกษุสงฆ์ ชรราวาส บุคลากรของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) พระภิกษุสงฆ์ 2) ข้าราชการ 3) นักกฎหมาย และ 4) นักศึกษาและประชาชนทั่วไป กลุ่มละ 25 รูป/คน จำนวนทั้งสิ้น 100 รูป/คน ซึ่งทั้งหมดมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป เป็นพระภิกษุสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับเจ้าคณะภาคลงมา เป็นชรราวาสระดับผู้บริหาร และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 5 ปีขึ้นไป

1.2 เนื้อหา ได้แก่ การดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ สถานภาพทางกฎหมายของคณะสังฆาธิการในประเทศไทย การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน การปฏิบัติตามกฎหมายของเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมหาเถรสมาคม

1.3 สถานที่ คือ กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านพระสงฆ์ กฎหมาย และพระพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดถือว่าแบบสัมภาษณ์มีคุณภาพนำไปใช้ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ความรู้ในด้านกฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ไทยและพัฒนาการเกี่ยวกับคณะสังฆาธิการในด้านต่าง ๆ และ 3) แนวทางที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานภาพทางกฎหมายและวิวัฒนาการด้านปฏิบัติและด้านกฎหมายเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ (การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร) และระยะที่ 3 แนวทางที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึก) และสรุปโดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

1. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 คือ พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับกับบรรดาสังฆาธิการและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมด แต่มีผลให้บรรดากฎกระทรวง กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ยังคงใช้ต่อไปอีก 1 ปี ถ้าระเบียบนั้นไม่ขัดกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ จนกว่าจะมีกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับหรือระเบียบของมหาเถรสมาคมยกเลิกกรณีดังกล่าวสมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่งเมื่อ (1) มรณภาพ (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ (3) ลาออก และ (4) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ออก และการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจและหน้าที่การปฏิบัติการทางด้านกฎหมายมากขึ้น สามารถจับพระภิกษุสงฆ์ให้สมณเพศได้โดยตรงโดยไม่ผ่านการพิจารณาจากคณะสงฆ์

2. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 คือ หากมีสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยชอบของมหาเถรสมาคมเสนอสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสโดยตรงลงมาตามลำดับและสามารถปฏิบัติหน้าที่ขึ้นทูลเกล้าฯเพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชและในกรณีสมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นได้ตามอรรถาธิบายก็ได้

3. พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2545 คือ การกำหนดให้เจ้าอาวาสถือเป็นพระสังฆาธิการตามบทบัญญัติของคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย มีทั้งอำนาจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายก็จะถูกดำเนินการตามกฎหมาย ในทางกฎหมายถือว่ามีการประกาศกฎหมายราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกัน ดังนั้น ข้อจำกัดที่เจ้าอาวาสไม่ได้ทราบหรือรู้ตัวบทกฎหมายจึงมีความจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ในปัจจุบันถือว่าเป็นโอกาสดีและเป็นนิมิตหมายที่ดีที่ได้มีการเปิดการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาควิชานิติศาสตร์สำหรับพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสทั่วไป ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหา ในภายภาคหน้าต่อไป

4. พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2547 คือ หากในกรณีไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ไม่กำหนดแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะเพียงรูปเดียวซึ่งปรากฏเป็นเหตุขัดข้องจนเกิดความไม่สงบเรียบร้อยในการปกครองคณะสงฆ์และวงการพุทธศาสนิกชนและนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยสาธารณะไม่เป็น

อันหนึ่งอันเดียวกัน ในหมู่คณะสงฆ์เช่นกำหนดให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในรูปองค์คณะ แต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะถ้อยรูปเพื่อใช้อำนาจร่วมกันในการบัญชาคณะสงฆ์ความสงบเรียบร้อยยิ่งขึ้นและสร้างความสมานฉันท์

5. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ 3) พ.ศ. 2560 คือ มีการยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน หรือมาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่งและให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 11 ถ้าสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นการสมควรสำหรับกรณีมีเหตุตามวรรคสามหรือกรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เห็นเป็นการสมควรสำหรับกรณีที่มีเหตุสมควรตามวรรคหนึ่ง วรรคสองหรือพิจารณาเลือกสมเด็จพระราชาคณะหลายรูปที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เพื่อให้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ สมเด็จพระสังฆราชแทนผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง

การวิเคราะห์วิวัฒนาการทางด้านปฏิบัติและทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย พบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้บัญญัติถึงการปฏิบัติตามกฎหมายของสังฆาธิการในการใช้อำนาจ ซึ่งในสถานภาพดังกล่าวไม่อาจทำได้เลยหรือบางครั้งไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้แต่ต้องมาปรับใช้โดยไม่ผิดศีลธรรมหรือไม่ผิดพระธรรมวินัย มีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการด้านการปฏิบัติและด้านกฎหมายหลักที่มีผลบังคับใช้กับพระสังฆาธิการ

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2502	พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2502 (2535)	พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2547	พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2560	พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2561
-	- คำนียามในบางเรื่องบางคำยังไม่มีและที่มีบางคำยังไม่ชัดเจน	- คำนียามในบางเรื่องบางคำยังไม่มีและที่มีบางคำยังไม่ชัดเจน	- การแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ควรมีบทบัญญัติกำหนดให้มหาเถรสมาคมเสนอความคิดเห็น	-	- คำนียามในบางเรื่องบางคำยังไม่มีและที่มีบางคำยังไม่ชัดเจน
-	- ควรกำหนดบทลงโทษผู้ที่มิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตาม	- ควรกำหนดบทลงโทษผู้ที่ล่วงเกินสมเด็จพระสังฆราชให้รุนแรงขึ้น	-	-	- ควรให้มีการกำหนดให้คณะสงฆ์ดูแลและปกครองกันเองมากขึ้น
	มาตรา 23				

พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2502	พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ.2502 (2535)	พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2547	พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2560	พรบ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2561
-	-	- กรณีการโอน กรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ควร ให้มีหน่วยงาน ดูแล	-	-	- ควรบัญญัติ ให้ พุทธศาสนาเป็น ศาสนาประจำชาติ ไทย
-	-	- ควรกำหนด บทลงโทษผู้ที่ ผู้ใดใส่ความ คณะสงฆ์ให้ รุนแรงขึ้น	-	-	- ควรบัญญัติ สถานภาพทาง กฎหมายของพระ สงฆ์ การให้ ชัดเจน - ควรมีการ ปรับแก้ไขเพื่อให้ สอดคล้องกับ สถานะในปัจจุบัน - ควรเพิ่มเติมให้มี บทบัญญัติให้มี ศาลสงฆ์และตุลา การศาลสงฆ์

ตารางที่ 2 อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์

กฎหมาย มาตรา	รายละเอียด
ฉบับที่ 11 (2511)	1. อำนาจลงนิคหกรรมของเจ้าสังกัด หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ 2. อำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวิญญัติการลง นิคหกรรมของคณะผู้พิจารณาหรือมหาเถรสมาคม 3. อำนาจลงนิคหกรรมตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวิญญัติและการลง นิคหกรรมขั้นต้นของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกาของคณะผู้ พิจารณาชั้นฎีกา
ฉบับที่ 12 (2535)	- การพิจารณาร่างกฎหมายมหาเถรสมาคม ร่างข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง หรือประกาศมหา เถรสมาคม
ฉบับที่ 14 (2535)	- ว่าด้วยจำนวนและเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
ฉบับที่ 17 (2536)	1. อำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนพระอุปัชฌาย์ 2. อำนาจหน้าที่ให้บรรพชาอุปสมบทของพระอุปัชฌาย์

กฎหมาย สมาคม	รายละเอียด
ฉบับที่ 18 (2536)	- อำนาจในการแต่งตั้งไวยาวัจกร ผู้รักษาการแทนไวยาวัจกร หรือถอดถอนไวยาวัจกร
ฉบับที่ 19 (2536)	- อำนาจในการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส
ฉบับที่ 21 (2538)	- อำนาจในการวินิจฉัยและดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศ
ฉบับที่ 22 (2539)	-
ฉบับที่ 23 (2541)	- อำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน - อำนาจหน้าที่เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน - อำนาจหน้าที่เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน - อำนาจหน้าที่เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน โดยมีอำนาจ ดังนี้ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือ คำวินิจฉัยขึ้นเจ้าคณะอำเภอ (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย (6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน - อำนาจหน้าที่เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิการกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่งหรือคำวินิจฉัยขึ้นเจ้าอาวาส

กฎหมาย สมาคม	รายละเอียด
ฉบับที่ 24 (2541)	- อำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ
ฉบับที่ 25 (2545)	-
ฉบับที่ 26 (2546)	- อำนาจในการการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์
ฉบับที่ 27 (2546)	- อำนาจในการให้ම්ที่ปรึกษาของเจ้าคณะแต่ละชั้น
ฉบับที่ 28 (2546)	- อำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

จากตารางที่ 1 และ 2 สรุปได้ว่า หลักเกณฑ์สถานภาพในทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมียอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการทำงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยครอบคลุมทุกส่วนในเขตปกครองของตนหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งเพราะได้มอบหมายพระสังฆาธิการเทียบเท่ากับข้าราชการฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการ รองเจ้าคณะไม่เป็นพระสังฆาธิการ เพราะเป็นเพียงผู้ทำเลขานุการ

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยุคสมัยเปลี่ยนไป กฎวินัยข้อห้ามบางอย่างอาจจะดีในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง แต่พอมาอีกยุคสมัยหนึ่งอาจเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิต เช่น พระจับเงินทอง, ขับรถ, เข้าศูนย์การค้า เป็นต้น จึงต้องแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย ไม่บีบบังคับในสิ่งที่จำเป็นกับการเป็นอยู่” (พระภิกษุสงฆ์ รูปที่ 1, 2560)

“ปัญหาเจ้าหน้าที่และส่วนราชการของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับคณะสังฆาธิการได้เห็นแก่อามิสสินจ้างและทำการทุจริตประพฤตมิชอบ แสวงหาผลประโยชน์ต่าง ๆ ในหน้าที่และไม่มีหน้าที่” (ข้าราชการ ท่านที่ 1, 2560)

“ปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ยุคสมัยเปลี่ยนไป กฎวินัยข้อห้ามบางอย่างอาจจะดีในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง แต่พอมาอีกยุคสมัยหนึ่งอาจเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิต เช่น พระจับเงินทอง, ขับรถ, เข้าศูนย์การค้า เป็นต้น จึงต้องแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย ไม่บีบบังคับในสิ่งที่จำเป็นกับการเป็นอยู่” (นักกฎหมาย ท่านที่ 1, 2560)

และ “บุคลากรหรือประชาชนควรช่วยกันสอดส่องดูแลผู้ที่ไม่ประสงค์ดีกับพระพุทธศาสนาไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งในยุคปัจจุบันมีการกระทำเป็นกระบวนการเพื่อทำลายความศรัทธาของประชาชน” (นักศึกษา ท่านที่ 1, 2560)

การเสนอแนวทางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย พบว่า จากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ภาคเอกชนควรเข้ามาสนับสนุนในการปกป้องพระศาสนาโดยเฉพาะสื่อสารมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลที่เป็นการส่งเสริมความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา
2. พระสังฆาธิการที่มีอายุมากไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
3. บทบาทภาครัฐที่เข้ามาวุ่นวายเกี่ยวกับวัดมากมายแทบทุกด้านของวัดรวมถึงตลอดการปกครองของสังฆาธิการ
4. พระสังฆาธิการได้รับการศึกษาหรือเรียนรู้ในทางนิติศาสตร์น้อยมาก
5. พระสังฆาธิการมีความคิดแบบโบราณเกินไปซึ่งปัจจุบันต้องปรับตัวจะศึกษาทางพระธรรมวินัยอย่างเดียวไม่ได้จะต้องศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลกให้มากเพื่อเป็นโล่ให้ศาสนาพุทธ โดยเฉพาะด้านนิติศาสตร์

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ ปัญหาความล่าช้าในการปฏิบัติงาน และปัญหาความขัดแย้งหรือถกเถียงเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายและการปฏิบัติทางศาสนาพุทธมาตรฐานการปฏิบัติตนในฐานะผู้ปกครองสงฆ์พระสังฆาธิการและการปฏิบัติตนของพระภิกษุสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยเพิ่มสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการมีความชัดเจนและแนวทางปฏิบัติไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง นอกจากนี้ ควรกำหนดแนวทางในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับระบบคณะสงฆ์ในปัจจุบัน รวมทั้งควรให้ความเป็นอิสระแก่คณะสงฆ์ในการกำกับดูแลคณะสงฆ์ตนเองและให้สังฆาธิการมีบทบาทในการจัดตั้งองค์กรที่เกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินในหมู่คณะสงฆ์ไทยโดยเรียกว่าศาลสงฆ์ ดังนั้น จึงควรให้แก้ไขกฎหมายโดยให้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตั้งศาลสูงขึ้นมาเพื่อให้เกิดความยุติธรรมคณะสังฆาธิการและพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาให้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้ประเทศมีความมั่นคงก้าวหน้าควบคู่กับการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ให้ไปสู่ระดับมาตรฐานสากลอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนามีตำแหน่งในทางการปกครองที่มีความสำคัญที่

จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัดและเป็นผลจากบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่บัญญัติว่า “เจ้าอาวาส” มีหน้าที่ดังนี้ 1) บำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายเถระสมาคมข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา 38 บัญญัติว่า “เจ้าอาวาส” มีอำนาจดังนี้ 1) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด 2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด และ 3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวันนั้นประพฤติดังคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎหมายเถระสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม ดังที่พระมหานิติบัญญัติ รุ่งกมลและคณะ กล่าวถึงสังคมปัจจุบันนั้น กฎหมายมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคนในการดำรงชีวิต กฎและกติกาท่างสังคมที่เกิดขึ้นจากการบัญญัติไว้เป็นตบพกฎหมายนั้น ได้วางกรอบไว้เพื่อให้สังคมดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย หากแม้มีผู้ใดได้กล่าวอ้างว่าไม่รู้กฎหมายจึงไม่มีความผิด การกล่าวอ้างเช่นนั้นเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบในทางกฎหมายคงไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 64 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลจะแก้ตัวว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้พ้นจากความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าตามสภาพและพฤติการณ์ ผู้กระทำความผิดอาจจะไม่รู้ว่ากฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ศาลอาจอนุญาตให้แสดงพยานหลักฐานต่อศาล และถ้าศาลเชื่อว่า ผู้กระทำไม่รู้กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้” ดังนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักกฎหมายเพื่อผดุงความยุติธรรมอย่างสร้างสรรค์ กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับกำหนดความถูกต้อง เพื่อเป็นหลักวินิจฉัยในการอำนวยความยุติธรรมให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจะต้องรักษาเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมาย (พระมหานิติบัญญัติ รุ่งกมลและคณะ, 2563)

จากการวิเคราะห์วิวัฒนาการทางด้านปฏิบัติและทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย การเป็นเจ้าอาวาสตามกฎหมายไทยซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในศาสนาพุทธ ในประเทศไทยนั้นสถานภาพทางกฎหมายถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ตาม พ.ร.บ.คณะสงฆ์ มาตรา 45 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย” โดยมีพระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการทำงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยครอบคลุมทุกส่วนในเขตปกครองของตนหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งเพราะ

ได้มอบหมายพระสังฆาธิการเกี่ยวกับข้าราชการฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการ รองเจ้าคณะไม่เป็นพระสังฆาธิการ เนื่องจากเป็นเพียงผู้ทำเลขานุการ ตามที่พระมหาสัณฺญา ขนฺติธมฺโม (ตรีสวัสดิ์) กล่าวถึงเรื่องการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลรูปแบบการปกครองสงฆ์ส่วนมากปรากฏในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ในยุคแรกทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ระยะเวลาที่ทรงปกครองเองและให้พระสาวกช่วยปกครอง จนถึงยุคตอนปลายทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์ การบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ให้เรียบร้อยดีงาม เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ก็ใช้หลักของอธิกรณ์สมณะเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น และยังมีหลักธรรมที่สนับสนุนส่งเสริมและเกื้อกูลการปกครองสงฆ์ เพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพมากขึ้น การปกครองสงฆ์ได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาจนถึงปัจจุบันนี้ ยังมีจุดอ่อนที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอยู่มาก เนื่องจากการปกครองที่รวมศูนย์ที่มหาเถรสมาคมขณะนี้ มีลักษณะที่ปิดแคบและขาดการมีส่วนร่วมไม่มีการกระจายอำนาจ ขาดหลักธรรมาภิบาล ส่วนพระภิกษุประพฤติด้อย่อนพระธรรมวินัย เกิดสัทธิธรรมปฏิรูปมีการบิดเบือนแนวคิดใหม่ลงไปในการสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้คณะสงฆ์มีความอ่อนแอ รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยที่ควรจะเป็นในอนาคต คณะสงฆ์ต้องปฏิรูประบบโครงสร้างการปกครองและมีแผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ ระบบการปกครองควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมมากขึ้น มหาเถรสมาคมก็ควรมีหน่วยงานที่เป็นระดับรองลงมาตั้งเป็นคณะกรรมการสังฆสภาบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้งานคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีระบบไม่ล่าช้า การแต่งตั้งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ก็ควรให้พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตนั้น ๆ (พระมหาสัณฺญา ขนฺติธมฺโม (ตรีสวัสดิ์), 2561)

การเสนอแนวทางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ได้แก่ ภาคเอกชนควรเข้ามาสนับสนุนในการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะสื่อสารมวลชนต้องนำเสนอข้อมูลที่เป็นการส่งเสริมความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา ภาครัฐที่เข้ามาวุ่นวายเกี่ยวกับวัดมากมายแทบทุกด้านของวัดรวมถึงตลอดการปกครองของสังฆาธิการ และ พระสังฆาธิการควรมีการปรับตัวจะศึกษาทางพระธรรมวินัยควบคู่กับศึกษาทางด้านนิติศาสตร์เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนาพุทธให้มีมาตรฐานการปฏิบัติตนในฐานะผู้ปกครองสงฆ์พระสังฆาธิการและการพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายเกี่ยวกับระบบคณะสงฆ์ ดังที่ พระใบฎีกาสมชาย ธมฺมธโร (สีหบุตร) กล่าวถึงปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี ได้แก่ 1) ผู้บริหารสำนักงานปฏิบัติการได้ไม่ค่อยสมบูรณ์ตามพระธรรมวินัย 2) การออกกฎระเบียบข้อบังคับของพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ไม่ค่อยตั้งใจเท่าที่ควร 3) ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจกฎระเบียบพระธรรมวินัยภายในวัด และ 4) การขัดแย้งกันและไม่เข้าใจกันในเรื่องพระธรรมวินัย ได้แก่ 1) ขาดความเด็ดขาดในการดูแล

เคร่งครัดตามกฎหมายคณะสงฆ์เกินไป 2) การไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้บังคับบัญชาในข้อกฎหมายคณะสงฆ์ 3) การติดต่อสื่อสารไม่ชัดเจน เชื้อชาติต่อการทำงานของคณะสงฆ์ และ 4) ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานตามกฎหมายของคณะสงฆ์ ดังนั้น พระสังฆาธิการควรให้อำนาจแก่คณะสงฆ์ในการควบคุมดูแลปกครองภายในคณะสงฆ์เอง และควรใกล้ชิดกับพระภิกษุสามเณรมากขึ้น (พระใบฎีกาสมชาย ธมมธโร (สีหบุตร), 2555)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาศึกษากรณีพระสังฆาธิการในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 2) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 3) พระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2545 4) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2547 และ 5) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ 3) พ.ศ. 2560 กล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดกฎระเบียบและแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรักษาภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคณะสงฆ์ การวิเคราะห์วิวัฒนาการทางด้านปฏิบัติและทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดกฎระเบียบและแนวทางการปกครองของคณะสงฆ์ไทย และการให้อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีศีลจารยวัตรทั้งดงามพร้อมทั้งมีความรู้ความสามารถในการปกครองบริหารกิจการพระพุทธศาสนา การเสนอแนวทางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในทางปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของพระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ปัญหาดังกล่าวเกิดจากความไม่เข้าใจในหลักการและกฎระเบียบของกฎหมายพระสังฆาธิการ และเกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายที่มีมากมายหลายเรื่องที่ได้กำหนดไว้ไม่มีความชัดเจน ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมาย มาตรา 37 38 39 และ 54 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยยึดถือหลักการว่า “ให้เพิ่มสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยให้ชัดเจนและเป็นแนวทางปฏิบัติข้อขัดข้องที่มีอยู่ในสังคมให้หมดไปโดยเร็ว” ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ดูแลกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายของพระสงฆ์ รวมทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการออกบทบัญญัติ รับฟังความคิดเห็น ตลอดจนให้อำนาจแก่คณะสงฆ์ในการควบคุมดูแลปกครองภายในคณะสงฆ์เอง ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติคือ ควรกำหนดแนวทางและบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกัสถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนา ให้ชัดเจนและชี้แจง เผยแพร่รายละเอียดให้พระสังฆาธิการทั่วประเทศได้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรมีการศึกษาวิจัยสถานภาพทางกฎหมายของ พระสังฆาธิการในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์กลุ่มภูมิภาคอาเซียนเพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย แล้วนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (2554). คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- ข้าราชการ ท่านที่ 1. (10 พฤษภาคม 2560). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ใน พระพุทธศาสนาศึกษากรณิพระสังฆาธิการในประเทศไทย. (ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และวรพจน์ ฅนอมกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- นักกฎหมาย ท่านที่ 1. (12 พฤษภาคม 2560). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ใน พระพุทธศาสนาศึกษากรณิพระสังฆาธิการในประเทศไทย. (ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และวรพจน์ ฅนอมกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- นักศึกษา ท่านที่ 1. (14 พฤษภาคม 2560). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ใน พระพุทธศาสนาศึกษากรณิพระสังฆาธิการในประเทศไทย. (ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และวรพจน์ ฅนอมกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยา การพิมพ์.
- พระครูสุชาตวิฑูมกิจ (เฉลิมชัย อภิชาโต). (2556). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์พระพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาสมชาย ธรรมธโร (สีหบุตร). (2555). บทบาทพระสังฆาธิการด้านการปกครองคณะ สงฆ์ ในอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พระพุทธศาสดรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภิกษุสงฆ์ รูปที่ 1. (10 พฤษภาคม 2560). สถานภาพทางกฎหมายของพระสังฆาธิการ ใน พระพุทธศาสนาศึกษากรณิพระสังฆาธิการในประเทศไทย. (ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และวรพจน์ ฅนอมกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาเนติกิตติ รุ่งกุลและคณะ. (2563). วิเคราะห์อำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยนครสวรรค์, 8(1), 153-162.
- พระมหาสัญญา ขนติธมโม (ตรีสวัสดิ์). (2561). รูปแบบการปกครองสงฆ์ไทยในอนาคต. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(2), 711-728.

- พระพงษ์ มีพงษ์ธรรม. (2559). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมมาภิบาล. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 1(1), 31-41.
- เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน. (2547). ประมวลกฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). การปกครองคณะสงฆ์ไทย (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). สถาปนิกรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ 5: การปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.